

Kruszwica [1]

Wysłane przez admin w ndz., 2016-04-10 22:40

Opis:

Nad północnymi brzegami jeziora Gopło leży nieduże dziś miasto Kruszwica, zamieszkiwane przez niecałe 10 tysięcy ludzi. Historia miejscowości jest długa, niezwykle burzliwa i po części owiana legendą. Już w V wieku przed naszą erą na terenie wyspy, obecnie Półwyspu Rzępowskiego, powstał gród kultury łużyckiej w typie biskupińskim. Jego świetność nie trwała długo, gdyż na początku IV wieku p.n.e. został prawdopodobnie zrównany z ziemią przez Scytów. Dzięki korzystnemu położeniu przy przeprawie przez Gopło, większe niż obecnie tereny miasta były ciągle zamieszkiwane. Tu przebiegała jedna z najważniejszych tras handlowych starożytnego świata – szlak bursztynowy, co zapewniało mieszkańcom dostatek. W VI wieku – po okresie wędrówki ludów – na zachodnim brzegu jeziora powstała osada prasłowiańska. Jej rozwój umożliwiło położenie na skrzyżowaniu szlaków handlowych łączących Pomorze z Mazowszem i Wielkopolską. W VIII wieku znaczenie osady jeszcze wzrosło, ponieważ była wówczas głównym ośrodkiem potężnego plemienia Goplan. Gród położony na dawnej Wyspie Zamkowej stanowił centrum rozległej aglomeracji, rozciągającej się na dwóch brzegach Gopła. W drugiej połowie IX wieku państwo Goplan weszło w skład państwa Polan. Był to czas tworzenia się państwowości polskiej, w czym czynny udział brali mieszkańcy Nadgopla, o czym świadczą liczne legendy. Badacze początków naszego kraju umiejscawiają część zdarzeń w legendzie o Piaście i Popielu w Kruszwicy, bądź jej okolicach. Istnieje około dwudziestu wersji tej historii – najstarszą jest przytaczana przez Galla Anonima w Kronice Polskiej.

Pod koniec X wieku wzmocniono obwarowania grodu, który był jedną z kluczowych baz przy wyprawach Polan na Pomorze. Powstał wtedy również drewniany kościół św. Wita. Kazimierz Odnowiciel korzystał z Kruszwicy jako jednego z miast stołecznych kraju przy jego odbudowie. Poparcie udzielone przez gród przyrodniemu bratu Bolesława III Krzywoustego, księciu Zbigniewowi, w 1096 r. przyczyniło się do upadku Kruszwicy. Mieszczanie, wspierani przez Pomorzanie, przegrali bitwę z wojskami ojca obu książąt – Władysława Hermana, dlatego wymordowano znaczną część kruszwickiego rycerstwa. Gall Anonim pisze, że miasto zrównano z ziemią, w wyniku czego stało się nieomal pustynią. nierozstrzygnięte są kwestie dotyczące biskupstwa kruszwickiego i klasztoru benedyktynów. O ich istnieniu świadczą jedynie poszlaki, nie ma natomiast żadnych pewnych dowodów; możliwe, że w latach 20. XI wieku powstało biskupstwo kruszwickie, a w drugiej połowie tego stulecia sprowadzono zakonników, ale i tak kres wszystkim instytucjom położył najazd Władysława Hermana. Upadek miasta wiązał się też ze wzrostem znaczenia Włocławka i Inowrocławia, zwanych wówczas Władysławem i Nowym Władysławem. W 1124 r. powstało biskupstwo we Włocławku, zwane początkowo – co ciekawe – kruszwickim. Tymczasem nadgoplański gród się odradzał, czemu sprzyjało rozbięcie dzielnicowe. Korzystne położenie miejscowości pomagało działaniom książąt. Kruszwica początkowo należała do dzielnicy senioralnej, a od 1231 r. weszła w skład księstwa kujawskiego, którego stolicą był jednak Inowrocław; zajęcie jej w latach 1271-1279 przez księcia wielkopolskiego Bolesława Pobożnego przyczyniło się do kolejnego upadku. Miejscowości nie pomogło nawet nadanie praw miejskich w 1303 r. Włączenie Kruszwicy przez Władysława Łokietka

do zjednoczonego Królestwa Polskiego i budowa zamku przez jego syna Kazimierza III były nowymi bodźcami do rozwoju pradawnego grodu. Stanowił on wówczas ważny punkt oporu w walkach z Państwem Zakonu Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie, co utwierdziło nadanie mu w 1422 r. nowych praw miejskich, wzorowanych na prawie magdeburskim. Miejscowość otrzymała między innymi prawo do organizowania jarmarku w dniu św. Klemensa, to jest 23 listopada. Rozwojowi miasta stanęło tym razem na przeszkodzie inne wydarzenie historyczne – włączenie Pomorza do Polski w 1466 r. Kruszwica położona daleko od Wisły utraciła znaczenie i podupadła. Co więcej, podczas potopu szwedzkiego miasto zrównano z ziemią, a znaczną część dużego zamku zburzono. Została tylko wieża. Po potopie miejscowość zamieszkiwało zaledwie osiem osób. Po wojnie północnej, jaka toczyła się w latach 1700-1721 w mieście nie mieszkał już nikt.

Kruszwica powoli podnosiła się z upadku. Gdy włączono ją do I zaboru pruskiego liczyła 57 mieszczan i była najmnijszym miastem na ziemiach zabranych. Prusacy nadali miastu rangę powiatowego; rozwijać zaczęła się jednak dopiero w drugiej połowie XIX wieku, w związku z przystosowaniem Noteci dla żeglugi w latach 1880-1882, budowie cukrowni w 1881 r. i połączenia kolejowego z Inowrocławiem na przełomie 1888 i 1889 r. Na początku dwudziestego stulecia ludność Kruszwy przekroczyła trzy tysiące mieszkańców. 2 stycznia 1919 r. mieszczanie samorzutnie wyzwolili miasto, a następnie – jako powstańcy wielkopolscy – brali udział w walkach o Inowrocław. Okres międzywojenny był pomyślny dla miejscowości. Do cukrowni dołączyła wytwórnia win i miodów Henryka Makowskiego – jedna z największych w ówczesnej Polsce. Miasto stało się też sporym ośrodkiem turystycznym. Między 9 września 1939 r. a 19 stycznia 1945 r. Kruszwicę okupowali Niemcy, którzy w 1940 r. nadali jej nazwę Wickingen. W latach 1952-1956 wybudowano, jedne z większych w kraju, zakłady tłuszczowe. Obecnie miasto jest dużym ośrodkiem przemysłu spożywczego i turystycznego.

Położone nad jednym z największych polskich jezior miasto zachowało kilka cennych zabytków, świadczących o jego przeszłości. Najważniejszym z nich jest romańska kolegiata świętych Piotra, Pawła i Najświętszej Marii Panny. Jej powstanie prawdopodobnie wiąże się z klasztorem benedyktynów, których sprowadzono do miasta w drugiej połowie XI wieku. Hipotetyczni zakonnicy jednak opuścili gród w 1096 r., w wyniku zrujnowania go przez wojska Władysława Hermana. Na istnienie w mieście klasztoru wskazuje kilka poszlak. Pierwszą wskazówką jest plan budowli typowy dla tego właśnie zakonu; po wtóre w kościele kultywowano do XVII wieku świętych czczonych w tym zakonie. Świątynię zaczęto wznosić pod koniec XI wieku, później zmieniono nieco koncepcję budowy, możliwe, że przeznaczając ją na katedrę. Kościół w formie trójnawowej bazyliki na planie krzyża łacińskiego z prezbiterium zamkniętym apsydą z przylegającymi doń apsydowymi kaplicami i transeptem stanął ostatecznie w pierwszej połowie XII wieku. Budowlę planowano przesklepić, od czego jednak odstąpiono i przykryto ją drewnianym stropem. Świątynię kilka razy przebudowywano w gotyku, baroku i XIX wieku, by ostatecznie przywrócić jej romański wygląd w latach pięćdziesiątych XX wieku. W ścianie południowej znajdują się trzy romańskie portale, od północy jeden zamurowany portal, zwany wrotami śmierci; tędy wynoszono ciała zmarłych na przykościelny cmentarz. W ścianie południowej znajduje się ryta swastyka, a w ścianie północnej można odnaleźć krzyż i gałązkę. Obecnie surowe, kamienne ściany wewnątrz budowli pierwotnie pokrywały barwne, geometryczne wzory na białym tle, których ślady zachowały się w arkadach międzynawowych. Z romańskiego wyposażenia dotrwały do naszych czasów: chrzcielnica, kropielnica i mensy ołtarzowe w apsydach transeptu. W świątyni można zobaczyć kilka płyt nagrobnych i pamiątkowych, głównie duchownych kruszwickich oraz Zofii Oporowskiej; ponadto w wyposażeniu znajduje się kilka rzeźb gotyckich i barokowe ławy, konfesjonały i fotel z XVII wieku. Na cmentarzu stoją barokowe rzeźby świętych Jana Nepomucena i Wawrzyńca.

Najstojniejszym zabytkiem Kruszwy jest 32-metrowej wysokości wieża zwana „mysią” i niewielkie szczątki zamku, będące pozostałościami po budowli wzniesionej za panowania Kazimierza III Wielkiego. Forteca była jedną z najpotężniejszych, chroniących Królestwo Polskie przed Zakonem

Krzyżackim i leżała na ówczesnej Wyspie Rzępowskiej na Gople. Po II pokoju toruńskim jej znaczenie zmalało, jednak popadła w ruinę dopiero po potopie szwedzkim, a jej cegły wykorzystywano jako materiał budowlany; zachowała się tylko wieża, którą w 1802 r. wzmocniono, dzięki czemu nie zawaliła się. W XVIII lub XIX wieku do budowli przywiązano legendę o Popielu, i uznano ją za miejsce śmierci legendarnego władcy. Ponadto, przy kruszwickim rynku stoi zbudowany w 1922 r. według projektu poznańskiego architekta Stefana Cybichowskiego modernistyczno-klasycystyczny kościół św. Teresy, o skromnym wystroju wnętrza. Miasto zachowało zabudowę z XIX i XX wieku, częściowo klasycystyczną i eklektyczną. Warto zwrócić uwagę na fakt, że Kruszwica posiada cztery założenia przestrzenne. Pierwszym jest półwysep Rzępowski, powstały w 1922 r. w wyniku połączenia wysp Rzępowskiej i Zamkowej z brzegiem jeziora; tu znajduje się grodzisko kultury łużyckiej z V wieku przed naszą erą i centrum średniowiecznego zespołu miejskiego. Drugi układ urbanistyczny tworzą okolice Starego i Nowego Rynku – miejsce średniowiecznych osad na zachodnim brzegu Gopła i osady lokacyjnej. Trzeci powstał w wyniku przyłączenia osad leżących na wschodnim brzegu jeziora. Ostatnim, czwartym układem przestrzennym jest okolica kolegiaty, gdzie znajdował się hipotetyczny klasztor, kurie kanoniczne i probostwo.

Współrzędne geograficzne:

---

adres strony: <https://kujawsko-pomorskie.travel/pl/kruszwica>

Odnośniki

[1] <https://kujawsko-pomorskie.travel/pl/kruszwica>